

סוגיה כב: "לולב צריך אגד"

רקע

נחלקו התנאים האם לולב צריך אגד. רבי יהודה סובר שלולב צריך אגד, ויוצא ידי חובתו רק כשאגד את המינים יחד, ולדעת רבנן לולב אינו צריך אגד. גם רבנן מודים שארבעת המינים הם מצוה אחת, והם מעכבים זה את זה. נחלקו הראשונים בגדרי שיטה זו.

מקורות

א. לו:--לז. "מתני' אין אוגדין את הלולב... במינו היו אוגדין אותו מלמטה"
 לג. "לימא כתנאי עבר ולקטן פסול... משום זה א-לי ואנוהו"
 לד: "תניא רבי ישמעאל אומר פרי עץ הדר... שתהא לקיחה תמה"
 מנחות כז. "מתני' שני שעירי יה"כ מעכבין... וד' שבלולב"
 "וד' שבלולב ולקחתם לקיחה תמה... זה א-לי ואנוהו"

ב. תוס' לד: ד"ה שתהא

רי"ף טו:--טז. "תניא לולב בין שהוא אגוד... אי נמי דעניב להו מענב"

רי"ף טז:--יז. "תניא ארבעה מינין שבלולב... דקיימא לן לולב אין צריך אגד"

רי"ף יח. "מתני' אין אוגדין את הלולב... וקי"ל בהא כר"מ"

ריטב"א לד: ד"ה גמרא תניא

ר"ן יז. באלפס ד"ה ואע"ג

רמב"ם הל' לולב פ"ז הל' ה-ו

ג. רש"י לג: ד"ה ופליג עליה

מרדכי סי' תשמח

ד. שו"ע סי' תרנא סע' א, יב-יג ומשנה ברורה [בעיקר: ס"ק ח, יא, נו]

ריטב"א לד: ד"ה גמרא תניא

גמרא תניא אמר רב ישמעאל מנין שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם לכם שתהא לקיחה תמה. אמרינן במסכת מנחות לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין, פירשו רבותינו ז"ל דכי אמרינן יש לו אין מעכבין בשהיו כולם ברשותו כשנטלן אלא שנטל כל אחד בפני עצמו, שאין צירוף מעכב כיון דאין לולב צריך אגד, אבל אם יש לו מין אחד ואין לו שאר מינין אלא שהגיעו לידו אח"כ ונטלן אחד אחד לא יצא כיון שלא היו כולן ברשותו כשנטל כל אחד מהן, אבל מורי הרב כתב בשם רבותינו ז"ל שאין הכונה אלא שיטול את כולן וכל שנטלן כולם אע"פ שלא היו ברשותו ביחד יצא דיש לו קרינא ליה כיון שנטלן כולן, מיהו אין ראוי לברך על הלולב אלא אם כן ברי לו שיגיעו לידו כולן, שאע"פ שהברכה על הלולב, אינה אלא בשיש לו הכל ושמה לא יהיה לו והוי ברכה לבטלה, ואע"פ שהפסיק ושח בין מין למין אין זה הפסק כדאמרינן [ר"ה לד:]: בשמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום וכדפרישנא התם.

הסבר הסוגיה

”לולב בין אגוד בין שאינו אגוד כשר ר' יהודה אומר אגוד כשר שאינו אגוד פסול”.
[ברייטא לג.]

רבי יהודה סובר שלולב צריך אגד, בהלכה זו יש שני דינים:

א. יוצאים ידי חובה רק בנטילת ארבעת המינים כאחד.

ב. לא מספיק לקחת את ארבעת המינים כאחד, אלא חייבים לקשור אותם באגד [עין רא"ה יא: ד"ה כמאן אולא, הסובר שרבי יהודה סובר רק את הדין הראשון, ועין ריטב"א יא: ד"ה ובפלוגתא, החולק עליו].

אתרוג אינו נכלל בדין השני, ואין אוגדים אותו ביחד עם הלולב, אבל הוא נכלל בדין הראשון, ויוצאים ידי חובה רק כשנוטל את ארבעת המינים ביחד.

רבנן חולקים על הדין השני, ולדעתם לולב אין צריך אגד, נחלקו הראשונים מה דעת רבנן על הדין הראשון. רבינו תם [לד: תוד"ה שתיא] סובר שרבנן מודים לדין הראשון, ויוצאים ידי חובה רק כשנוטל את כל ארבעת המינים בבת אחת. שיטת רבינו תם סותרת לכאורה את הגמ' במנחות [כו.] האומרת על המשנה שד' מינים שבלולב מעכבים זה את זה: ”לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין”, משמע שאין חיוב ליטול את ארבעת המינים ביחד, ויוצא אף כשנוטלם בזה אחר זה [עין תוס' (לד: ד"ה שתיא), שר"ת הגיה את הגמ' מהר"ן (יז. ד"ה ואע"ג) משמע שר"ת רק פירש את הגמ' ולא הגיה אותה].

נחלקו הראשונים בפירוש המושג ”יש לו” המובא בגמ' כמתיר לצאת ידי חובה בזה אחר זה:

הריטב"א [לד: ד"ה גמרא] מפרש ”יש לו” – ברשותו. אם ארבעת המינים בבעלותו, יוצא ידי חובתו אף שנוטלם בזה אחר זה, אם נטל מין אחד ושאר המינים אינם ברשותו אינו יוצא ידי חובה.

הרמב"ם [הל' לולב פ"ז ה"ו] פוסק: ”אם לא אגדן ונטלן אחד אחד יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו” – ניתן לפרש ”מצויין אצלו” – בבעלותו, והרמב"ם פוסק כריטב"א, ניתן לפרש ”מצויין אצלו” – לפניו, וניתן לצאת ידי חובה רק כשכל המינים מונחים לפניו [עין רמ"א סי' תרנא סע' יב].

הר"ן [יז. באלפס ד"ה ואע"ג] מביא את שיטת הרמב"ם המפרש ”יהיו לו” – אם יהיו לו במשך היום את שאר המינים, יכול ליטול את המין הנמצא לפניו [הר"ן מדגיש שהוא צריך להיות משוכנע שיהיה לו את שאר המינים, שאם לא ברכתו ברכה לבטלה].

לדעת רבינו תם ארבעת המינים הם יחידה אחת וחובה ליטול את ארבעתם ביחד. לדעת הרמב"ם ארבעת המינים אינם יחידה אחת, אבל כיוון שהם מצוה אחת, אינו מקיים את המצוה עד שיטול את כולם. הרמב"ם והריטב"א סוברים שהם יחידה אחת, ולכן יוצא רק אם כולם ברשותו בבת אחת, אבל אין חיוב לקיים את המצוה במעשה אחד, וניתן ליטול אותם בזה אחר זה.

הגמ' אומרת שאף רבנן הסוברים שלולב אין צריך אגד, ואם לא אגד את המינים כאחד יצא ידי חובתו, מצוה לאוגדם משום 'זה א-לי ואנוהו'. מבואר בשיטת ריב"ב [יח. באלפס] "והאי דאגדינן ליה לנוי בעלמא הוא משום זה א-לי ואנוהו" – מצות אגד לרבנן היא מסיבה אסתטית בלבד. ר' חיים מבריסק מבאר, שמצות אגד לרבנן אינה מסיבה אסתטית, אלא היא קיום במצות ארבעת המינים. אין חיוב לאגוד את הלולב ולהפוך את המינים ליחידה אחת, אבל יש מצוה לעשות זאת.

בין שני ההסברים לשיטת רבנן יש שתי נפקא מינות:

א. קשירת המינים. מפורש בגמ' שלרבי יהודה צריך לאגוד את המינים בקשר של קיימא [קשר כפול – מרדכי סי' תשמח]. לרבנן, לפי שיטת הריב"ב שהאגד הוא לנוי בעלמא, אין הבדל בין קשר של קיימא לכריכא בעלמא [אמנם השו"ע (סי' תרנא סע' א) כותב שאגד לנוי, ואף על פי כן הוא מצריך קשר כפול], לפי שיטת ר' חיים, אף לרבנן צריך לאגוד את הלולב בקשר של קיימא. ב. "תעשה ולא מן העשוי". האם מותר לאגוד ואחר כך להוסיף מין נוסף? לשיטת ריב"ב מותר, שהרי אין הבדל אסתטי בין שני האגדים, לשיטת ר' חיים אין להוסיף מין אחר האגדה [שים לב: דבר זה מצוי מאוד כשמחליפים את הערכות].

סיכום

רבי יהודה סובר שחייבים ליטול את ארבעת המינים ביחד, ויוצאים ידי חובה רק כשהם אגודים במינים [לדעת הרא"ה אין חייבים לקשרם ומספיק לאוגדם בידן]. רבנן חולקים, ולדעתם למרות שארבעת המינים מעכבים זה את זה לולב אין צריך אגד. נחלקו הראשונים בהסבר שיטתם:

רבינו תם: יוצאים ידי חובה רק כשנוטל את כולם ביחד בידיו.

רמב"ם: יוצאים ידי חובה אם נוטלם אחד אחד, רק כשכולם לפניו בזמן נטילתם.

ריטב"א: יוצאים ידי חובה אם נוטלם אחד אחד, רק כשכולם ברשותו בזמן נטילתם.

רמב"ן: יוצאים יד חובה אם נוטלם אחד אחד אפילו כשהאחרים אינם ברשותו.

הגמ' אומרת שלרבנן יש לאגוד את הלולב מדין "זה א-לי ואנוהו". הריב"ב והטור [סי' תרנא] סוברים שמצות אגד מדין נוי מצוה, לדעת ר' חיים מצוה לחבר את המינים ליחידה אחת.

הלכה

השו"ע [סי' תרנא סע' א] פוסק שלולב אינו צריך אגד אבל לכתחילה צריך לאוגדם בקשר כפול משום נוי. הרמ"א פוסק שנוהגים לא לקשור את המינים בקשר כפול, אלא לכרוך חוט סביבם. המשנה ברורה מביא את הגר"א התמה על פסק הרמ"א, והוא מצריך קשר [ועיין משנה ברורה סק"ח].

השו"ע [סע' יב] פוסק כרמב"ם, שאין חייבים ליטול את ארבעת המינים יחד, ואם ארבעתם מצויים אצלו, יכול ליטול אותם בזה אחר זה.

הרמ"א פוסק שאם נוטלם בזה אחר זה, מברך ברכה אחת לכולם [לא כשיטת הראב"ד (בארחות חיים הל' לולב סי' יט) הסובר שמברך כל כל מין ומין], אבל אם סח ביניהם מברך על כל אחד בפני עצמו [על ההדס מברך "על נטילת עץ עבות", על ערבה "על נטילת ערבה" ועל האתרוג "על נטילת אתרוג" – משנה ברורה סקנ"ו. ועיין שערי תשובה (סקכ"ג) בשם מור וקציעה]. המשנה ברורה [סקנ"ו] מוסיף, שאם בירך וגילה שמין אחד פסול, יטול אותו ויברך עליו. אם אין לו את המין בביתו, כשמוצאו צריך לברך על כולם ברכת "על נטילת לולב", כיוון שאינו יוצא כשחסר לו אחד מארבעת המינים.